

**Екінші Дүниежүзілік соғыстың басталуындағы халықаралық-
құқықтық тарихты бұрмалау туралы мәселесі**

Асылбекұлы Абылайхан

assylbekuly.abylaikhan@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ-нің

Халықаралық құқық кафедрасының 2-курс студенті,

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Екінші Дүниежүзілік соғыс (қыркүйектің 1, 1939 — қыркүйектің 2, 1945) — дүние жүзіне үстемдік жасау үшін Германия, Италия, Жапония тарапынан басталған соғыс. 1933 ж. фашистік диктатура орнағаннан кейін Германия дүниежүзіне үстемдік жүргізу жоспарын жүзеге асыруға кірісті. Оны Италия және Жапония үкіметтері қолдады. Соғысқа 61 мемлекет, дүние жүзі халқының 80%-ы қатысты. Соғыс қимылдары 40 мемлекет жерінде жүріп, 110 млн адам әскерге алынды. 50 — 55 млн адам қазаға ұшырап, 4 триллион долл. көлемінде шығын шықты. Соғыстың аяғында фашизм толық күйреп, Батыс Еуропа елдерінде демократияның орнауына жол ашылды. Фашизмді талқандауда шешуші рөлді КСРО құрамындағы халықтар атқарды.

1933 ж. фашистік диктатура орнағаннан кейін Нацистік Германия дүние жүзіне үстемдік жүргізу жоспарын жүзеге асыруға кірісті. Оны Италия және Жапония үкіметтері қолдады. 1936 ж. Германия мен Жапония «антикоминтерндік пактіге» қол қойды, 1937 ж. оған Италия қосылды. Жапония 1931 ж. Қытайда, Италия 1935-36 ж. Эфиопияда, Германия мен Италия 1936 — 39 ж. Испанияда басқыншылық соғыстар жүргізді. 1938 ж. Германия Австрияны, Мюнхен келісіміне (1938 ж. 29 қыркүйекте Мюнхен қаласында Германия, Ұлыбритания, Франция, Италия үкімет басшылары кездесіп, Чехословакияның Судет облысын немістерге беру, Германия көршілерінен басқа жер талап етпеуге келісім жасасты) сәйкес Чехословакияның Судет облысын, 1939 ж. наурызда Чехословакияны, Литваның Мемель облысын, сәуір айында Италия Албанияны басып алды. Еуропада өз мүдделерін қорғау үшін Ұлыбритания мен Франция үкіметтері Польша, Румыния, Грекия, Түркия елдерін қорғауға міндеттеме алды, сондай-ақ, КСРО-мен ұжымдық қауіпсіздік жөнінде келіссөз жүргізді. Кеңес үкіметі олардың кейбір талаптарымен келіспей, келіссөзді тоқтатты да, керісінше, Германиямен өзара шабуыл жасаспау пактісіне (1939 ж. 23 тамыз) қол қойды. Осы Молотов-Риббентроп келісімі (В.Молотов КСРО-ның, М.Риббентроп Германияның атынан келісімге қол қойған) бойынша екі мемлекет жасырын түрде Шығ. Еуропадағы өздерінің ықпал ету аймақтарын бөлісіп алды. Финляндия, Латвия, Литва, Эстония, Бессарабия және Польшаның шығыс бөлігі (Нарва, Висла, Сен өзендерінің шығыс жағы) Кеңес Одағына, ал қалған бөліктер түгелімен Германияға тиесілі болды.

Тарихты бұрмалау:

Екінші дүниежүзілік соғыстың шығу тегі туралы айтатын болсақ, көптеген қатал өтірік, конъюнктура және өзін-өзі қызықтыру, өздерінің жауапкершілігін әрдайым жақсы өткендерден бас тартуға, өздерінің қазіргі проблемаларын және басқа адамдар есебінен амбицияларын шешуге ұмтылу, «өркениетті ынтымақтастық» және императивтік идеологиялық күрес. Соғыс және соғыс кезеңінің тарихын халықаралық қоғамдастыққа тарататын саясатты түсіндіргенде, Гитлер мен Сталиннің Екінші Дүниежүзілік соғысты ашу үшін тең дәрежеде жауапты екендігі туралы мәлімдемелер бар. Шын мәнінде, бұл соғыс бастамашылары мен кінәлілері нацистік идеологиямен және нацистік қылмыстармен танылған анық анықталған Нюрнберг үдерісінің нәтижесін қайта қарау әрекеті бар. КСРО-ның Гитлермен келісімге қол қою арқылы СССР-ді әдейі соғыс басталуына әкеп соқтырғаны және нацистік Германияны жеңуде басты рөл Батыс демократиясына жатқаны туралы тезистер бар. Тарихты қайта жазу мен фашистік қылмыскерлерді және олардың сыбайластарын ақтастыру әрекеттерін қолдайтын арсеналда Литвадағы «орман ағайындыларын», Эстониядағы «Ваффен СС» легиондарын, Латвияның әріптестерін, Украинаның әскерилері армиясының және тағы басқаларын даңқтау. Өкінішке орай, мұндай «көзқарас» кейде кейбір елдердегі ресми биліктің қолдауына ие. Мұндай көзқарастардың абсурдтық және антигисторлық сипаты анық. Бұл фактілерге жүгініп, сол жылдардағы оқиғаларға толық көзқараспен қараған жеткілікті. Сталиндік қылмыс, ең алдымен, өз халқына қарсы. Дегенмен, Сталин, Гитлерден айырмашылығы, барлық ұлттар мен халықтарды жойып жіберуді мақсат етіп қойған жоқ. Холокост, газ камераларында адамдардың қаза болуы және басқа да зұлымдықты Коммунистердің емес, нацистер жасаған. Ақыр аяғында, Гитлердің Германиясы КСРО-ға шабуыл жасады, керісінше емес. Кеңес Одағы агрессордың қолын ашып, Екінші Дүниежүзілік соғыстың басталуына айналған Мюнхен келісімінің бастамашысы болған жоқ. Ресейге келетін болсақ, олар XX ғасырдың тарихын қайта қарауға қарсы, соның ішінде Потсдам Конференциясының шешімдерін және Нюрнберг трибуналының үкімін. Сонымен бірге, олар тарихтағы барлық проблемалар мен «қара дақтарды» зерттеу керек деп санайды, бірақ бұл жұмысты саясаткерлер емес, тарихшылар жасайды. Тарихи өткенді есте сақтау керек. Тарихқа сілтеме жасағанда, ол саяси манипуляция мәселесінен айналып аулақ болу кажет. Тарихты саясаттандыру заманауи халықаралық қатынастардың атмосферасын қақтығыстық өткенге әкеледі. Бұрмалаудың жалпы түрі - белгілі бір оқиғалар мен фактілердің тарихын және олардың ерікті түсіндірілуін тоқтатады. Тарихтың объективті көзқарасы белгілі бір кезеңдегі нақты жағдайға қатысты нақты фактілер мен құжаттарға негізделген оқиғаларды терең және жан-жақты талдауды білдіреді. Тарихты толығымен және тұтастығымен қарастыру керек, алаяқтық пен жалғандыққа емес, шындыққа негізделген оқиғалардың жиынтығын тарихи тұрғыдан талдау.

Екінші Дүниежүзілік соғыс тарихын бұрмалау жайлы Қазақстан Республикасының тұңғыш перзиденті Н.Ә. Назарбаев:

-Тарихты қайта қарау құбылыс ретінде барлық уақытта да болған. Ғалымдар көне қолжазбалардағы жекелеген фактілердің өзгеріске ұшырағанын дәлелдейтін деректерді жиі табады. Дегенмен, қазіргі әлемде тарихты көшіру басқа ауқымға, басқа мақсатқа және барынша шектен шыққан құралдарға бейім болып барады. Өкінішке қарай, мұндай жайт адамзат тарихындағы дәуірлік оқиға Екінші дүниежүзілік соғысқа да қатысты болып отыр. Фактілерді қасақана бұрмалау жекелеген саясаткерлердің қолындағы насихат қаруына айналып, қасақана жүргізіліп жатқанын айтуға тура келіп тұр. Бір елдің рөлін төмендетіп, екіншісінің рөлін арттыра түсу, фактілерді бұрмалау, жекелеген тарихи тұлғаларды «әзәзілге теңеу» және «ақтау» - мұның барлығы бір сәттік саяси мүдде пайдасына, қоғамдағы алауыздықты тудыру мақсатында жасалады. Сонымен қатар бұқаралық коммуникация құралдарының дамуы тарихи фактілердің «өңін айналдыру» міндетін айтарлықтай жеңілдетіп түсетіндігін де түсіну қажет. Ақпараттың мол ағыны барысында адамдардың бұқаралық ақпарат құралдарында таралатын фактілерді сыни қабылдау шамасы төмендейді. Бұл процестерді тоқтатып, жол кесу барлық елдердің бірлескен күш-жігерінің арқасында ғана мүмкін болмақ. Білім беру, жастарды отансүйгіштікке тәрбиелеу және ақпараттық саясат салаларында көп еңбекті талап етеді. Миллиондаған адамның өмірін жалмаған Екінші дүниежүзілік соғыс тарихын бұрмалау деректері өз бағасын алуы тиіс. Тек қана айыптап қана қоймай, адамдарға шынайы картинаны паш ететін дәйекті тойтарыс беру қажет деп санаймын,- деді.

Теріс тарихтың қолында тиімді құрал ХХІ ғасырдағы Интернет болып табылады, ол ғаламшардағы барлығына қол жетімді болды. Өз кеңістігінде тарихтың бұрмалануы тарихтың белгілі тарихының ең керемет түсіндірмелерін жариялайды. Мақсаты: Екінші дүниежүзілік соғыстың нәтижесі туралы нашар хабардар болған адамдардың басшыларын ең күрделі ойларымен толтыру. Сонымен қатар, қазіргі жас ұрпақ кеңестік халықтың фашизмге қарсы күресті, осы күресте зардап шеккен зор құрбандар туралы ештеңе білмейтіндігін ескереді. Сондықтан, Сталинград шайқасының маңыздылығы туралы сұрақ қойғанда, жас америкалықтар тобына берілген бір ғана адам Сталинград соғысында маңызды оқиғалардың болғанын және ол дәл білмегенін айтты. Бұл факт Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі 36 жыл өткен соң 1981 жылы Коммунист журналында жарияланды. Батыс жастарының қазіргі ұрпағы арасындағы осы соғыс туралы білімнің түпнұсқалығының деңгейі нашар.

Әдебиеттер тізімі:

1. История СССР: учебник для студентов / Под ред. Н.Е. Артемова. — М.: Высш. шк., 1982. — 142 с.

2. Сборник документов по истории СССР для семинарских и практических занятий. Эпоха социализма. — Вып. 1933–1940 гг.: учеб. пособие / Под ред. В.З. Дробижева. — М.: Высш. шк., 1980. — 16 с.
3. Новейшая история Отечества. XX век: учебник для студентов вузов: В 2 т. — Т. 1 / Под ред. А.Ф.Киселева, Э.М.Щагина. — М.: ВЛАДОС, 1998. — 481 с.
4. Берхин И.Б. История СССР: Советский период: учеб. пособие. — М.: Высш. шк., 1987. — 285 с.
5. История СССР. Эпоха социализма: учебник / Под ред. Ю.С.Кукушкина. — М.: Высш. шк., 1985. — 253 с.
6. История СССР. Эпоха социализма / Под ред. С.А.Сераева: учеб. пособие. — М.: Просвещение, 1977. — 291 с.
7. История отечества. Очерки истории Советского государства / Сост. В.А.Козлов. — М.: Политиздат, 1991. — 366 с.
8. История внешней политики СССР (1917–1945). — Т. I. — М.: Наука, 1986. — 385 с.
9. Сайт <https://www.inform.kz>